

ENSENYAR CATALÀ A RENNES: EXPERIÈNCIES PRÀCTIQUES

ELGA CREMADES

(Universitat Rovira i Virgili)

1 INTRODUCCIÓ

El Màster d'Ensenyament del Català per a l'Acolliment Lingüístic de la Universitat Autònoma de Barcelona ha incorporat, durant el curs 2011-2012, la possibilitat de realitzar les pràctiques a l'estranger en col·laboració amb alguns lectorats de França i Alemanya.

L'objectiu de les pràctiques d'aquest màster és introduir l'alumnat a l'ensenyament del català per a persones adultes —sobretot, per a persones no catalanoparlants— i això no inclou únicament els cursos per a no catalanoparlants que es duen a terme a Catalunya, sinó que també implica ensenyar català a estudiants universitaris de fora del domini lingüístic català.

Malgrat que l'ensenyament de català en una universitat de l'exterior i a persones adultes dins del domini lingüístic parteix d'un denominador comú (ensenyar català a persones no catalanoparlants), hi ha dos elements que diferencien un procés de l'altre i que poden afectar tant el rendiment de l'alumnat com l'enfocament didàctic de les sessions.

D'una banda, cal prendre en consideració el context extern a l'aula. Com és natural, en el cas de l'ensenyament del català a Catalunya l'aprenent pot esdevenir un usuari de la llengua fora de l'aula, en situacions comunicatives quotidianes que poden estimular i facilitar l'aprenentatge. Ara bé, en el cas de l'ensenyament del català a l'estranger, aquests estímuls externs no es produeixen. És per això que, a classe, cal treballar amb més profunditat totes les competències i tots els patrons discursius. L'aprenent no té l'oportunitat de convertir-se en un agent social que pot resoldre en català qualsevol situació comunicativa de la vida quotidiana (portar els fills a l'escola, comprar, buscar pis o feina, etc.), i cal que l'aula es converteixi en un espai taller, segons les possibilitats que permetin les condicions materials de les classes i els horaris lectius.

I de l'altra, cal tenir en compte el tipus d'estudiants que assisteixen a aquestes classes. Habitualment, l'ensenyament del català en una universitat

estrangera s'integra dins d'uns estudis universitaris reglats. En conseqüència, l'alumnat té, en principi, un hàbit d'estudi regular (cosa que agilitza el procés d'aprenentatge), i sol presentar una bona predisposició per aprendre català (al cap i a la fi, estudia perquè ho ha triat).

De fet, és sovint gràcies a aquesta bona predisposició que els lectorats contribueixen notablement a despertar l'interès de persones estrangeres per la cultura catalana. Cal tenir present que, a part de les classes, en el marc dels lectorats de català a l'exterior es duen a terme un gran nombre d'activitats de difusió del coneixement sobre Catalunya, com cicles de conferències, jornades o, fins i tot, actuacions musicals.

En aquest sentit, la possibilitat de realitzar pràctiques d'ensenyament de català a la Universitat de Rennes 2 em va permetre copsar què significa i què implica ser lector o lectora de català en una universitat estrangera. A més de posar en pràctica diferents sessions de llengua, vaig poder observar de ben a prop la realització d'un projecte sobre la poesia d'Iban Leon Llop i la preparació d'un espectacle poètic amb motiu de la visita de l'autor.

Tot plegat em va fer entendre que, en un context com el d'un lectorat, l'ensenyament del català s'ha d'entendre com un procés d'aprenentatge d'una segona llengua, però també com un procés de foment de la competència intercultural.

2 PRIMERA ETAPA: OBSERVACIÓ

El primer període de pràctiques, dut a terme entre finals de gener i principis de febrer de 2012, va consistir en una observació, d'una banda, de diferents classes de català i d'espanyol —cosa que em va permetre establir certs contrastos entre l'ensenyament d'ambdues llengües— i, de l'altra, del desenvolupament del projecte de poesia al voltant de l'obra *Batalles de Sardenya* d'Iban Leon Llop —projecte que es va treballar des de la classe de català, però també des d'algunes classes d'espanyol i de traducció.

En l'observació es va tenir en compte l'entorn d'ensenyament i d'aprenentatge, la motivació de l'alumnat, la competència lingüística de l'alumnat, la gestió de l'ensenyament i la gestió de la comunicació. En definitiva, es van prendre en consideració els elements que poden ajudar a dibuixar, en línies generals, les condicions d'un curs de llengua catalana a la Universitat de Rennes 2.

2.1 El context: marc d'aprenentatge del català a la Universitat de Rennes 2

Un cop fetes aquestes consideracions prèvies, podem explicar com és i com es gestiona l'ensenyament del català a Rennes.

L'alumnat de català de Rennes està format per estudiants de qualsevol carrera universitària que decideixen agafar el català com a segona llengua (a França és obligatori que tots els estudiants universitaris cursin una segona llengua). Tot i que la majoria d'alumnes que decideixen cursar les assignatures de català estudien carreres relacionades amb la lingüística o la filologia (sobretot, la filologia hispànica), cada vegada hi ha més diversitat d'estudiants i, per tant, els interessos i les activitats realitzades poden variar notablement d'un any a l'altre. Així, des de fa uns anys hi ha alumnat procedent d'estudis relacionats amb altres disciplines humanístiques (història o geografia), però també d'arts de l'espectacle o, fins i tot, d'educació física.

És per aquesta diversitat que és bàsic trobar activitats que contribueixin a articular el curs i que, alhora, motivin l'alumnat. Una d'aquestes activitats és el projecte cultural anual, que s'inicia amb la *journée catalane*.

Aquesta jornada, que habitualment té lloc a la tardor, consisteix en una presentació, per part d'una o dues personalitats destacades en la societat catalana, d'un aspecte relacionat amb la cultura o la societat catalanes.

El tema de la jornada, que cada any és diferent, permet fer tot un seguit d'activitats que van molt més enllà de les conferències o concerts d'aquell dia: fan que l'alumnat tingui una visió més àmplia i transversal de la societat catalana, i això contribueix notablement en el seu procés d'aprenentatge de la llengua.

Durant el curs 2009-2010, per exemple, es va organitzar una jornada sobre la diversitat lingüística, amb una conferència de Carme Junyent (entre altres), i un concert de Pau Alabajos. Durant el curs 2010-2011, Joan B. Culla i Josep Anton Fernández van fer dues conferències sobre la situació social i política de Catalunya i els motius que l'han provocada. A l'octubre de 2011 es va convidar Guillem Calaforra per parlar de la coexistència de llengües en entorns amb una llengua minoritzada. Al març de 2012 s'ha realitzat un treball col·lectiu al voltant de la poesia d'Iban L. Llop. I per al curs vinent hi ha previst fer alguna activitat relacionada amb la producció literària en català dels *nous parlants* (de català).

Per organitzar totes aquestes jornades, l'alumnat fa un treball previ i un treball posterior: llegeixen articles dels autors convidats, preparen exercicis, fan enquestes a estudiants d'altres llengües, etc. Per exemple, per contribuir a la sensibilització sobre el respecte de la diversitat lingüística van passar unes enquestes a la resta d'alumnes de la Facultat i en van analitzar els resultats.

En resum: a més dels programes d'aprenentatge establerts, es treballa amb activitats i tasques concretes en què els alumnes, a més d'adquirir coneixements culturals, esdevenen usuaris de la llengua.

De totes maneres, per a la tria de les formes d'aprenentatge, la lectora de Rennes segueix, cada any, unes línies generals que responen als programes que marca l'Institut Ramon Llull (programes que, alhora, estan adaptats dels programes i programacions de llengua catalana de la Direcció General de Política Lingüística).

Per tant, els alumnes de primer, que tot just s'inicien en la llengua, segueixen el programa dels nivells bàsic de l'Institut Ramon Llull (que equivaldria a un A1-A2 del MEQR). A segon, els alumnes que estudien català aprenen, a més de llengua, alguns aspectes de *civilització* catalana, amb l'objectiu que tinguin una visió global dels trets més destacats de la cultura catalana. S'intenta fer un ensenyament generalista, que promogui valors com el respecte per la diversitat lingüística i que permeti que els alumnes posin en pràctica activitats més relacionades amb les carreres que estudien. Pel que fa als alumnes de tercer, tot i que el curs se centra altre cop en la llengua, incorporen molt profundament el projecte anual del lectorat de català i aprenen llengua a través d'articles, lectures, vídeos i treballs d'expressió escrita relacionats amb un tema concret. I finalment, en el cas dels alumnes de màster, es treballa al voltant d'alguna qüestió concreta per semestre, sovint relacionada amb el projecte anual.

Tot plegat configura uns cursos de llengua rics i que generalment afavoreixen l'interès de l'alumnat per la llengua.

2.2 La motivació, un aspecte fonamental en l'aprenentatge

Un element clau per al bon funcionament dels lectorats és la motivació de l'alumnat. Encara que pugui semblar un tòpic sense importància, l'alumnat de català sol presentar, almenys a Rennes, una bona motivació per aprendre la llengua, la literatura i la cultura catalanes. Com ja hem comentat, això propicia que participin en les activitats de dinamització que es duen a terme al llarg de tot l'any.

Aquesta bona predisposició es nota en alguns comportaments que podríem considerar, d'alguna manera, *indicadors de motivació*: l'atenció, la voluntarietat a l'hora de fer qualsevol exercici o bé el treball complementari en són algunes mostres.

Tot plegat es pot relacionar, si bé no directament amb un grau més alt de competència (a l'hora d'avaluar la competència lingüística també cal tenir en compte l'aptitud personal i els coneixements previs), amb l'agilitat i el dinamisme del procés d'ensenyament i d'aprenentatge, que amb més motivació esdevé més ràpid i efectiu.

Amb tot, i sense que això es pugui generalitzar, parlar de l'ensenyament d'una llengua com el català a la Universitat de Rennes 2 implica necessàriament parlar dels prejudicis lingüístics.

Malgrat la bona predisposició a què fèiem referència, bona part de l'alumnat arriba a la classe de català amb tota mena de prejudicis: per exemple, que una llengua és més o menys *bonica, necessària o important* en funció del nombre de parlants o bé que el francès és l'única llengua *de veritat* de França. Des de la classe de català cal fer front a aquestes idees preconcebudes, que poden arribar a marcar l'interès per la llengua i entorpir el procés d'ensenyament i d'aprenentatge. Cal procurar que l'alumnat no solament aprengui català, sinó que adquireixi consciència del plurilingüisme i, més enllà de la competència lingüística, aconseguixi millorar la competència intercultural.

2.3 Competència

Si ens fixem, però, en la competència lingüística pròpiament dita (és a dir, la que recull el *Marc europeu comú de referència per a les llengües*), cal dir que l'aprenentatge lingüístic és, almenys al lectorat de Rennes, relativament àgil. Així, si bé quan comencen la majoria d'alumnes no té cap (o gairebé cap) competència lingüística consolidada en català, quan acaben el tercer curs (que és l'últim de la *licence*) han de poder superar, en principi, l'examen del nivell elemental (que equival al nivell B1 del MEQR). Molts alumnes s'examinen, en acabar el primer curs de català, del nivell bàsic de l'IRL (A2 del MEQR), i, quan acaben l'últim curs del grau, fan l'examen del nivell elemental (B1 del MEQR).

Amb tot, cal fer notar que passar un examen no implica haver assolit tots els requisits del nivell en qüestió: és per això que cal parlar de les anomenades competències parcials. De fet, és en aquest punt on es detecta una de les diferències fonamentals entre l'ensenyament del català dins del domini lingüístic o en una universitat de l'exterior. En primer lloc, cal tenir en compte que els alumnes de català de les universitats estrangeres no han de resoldre, en principi, cap necessitat comunicativa real en català (almenys en el seu entorn més immediat). A més, com que la majoria de grups són homogenis lingüísticament (en el cas de Rennes, tots parlen francès), la llengua de comunicació entre els alumnes acostuma a ser la seva llengua primera. De fet, segons Montserrat Casacuberta (lectora de català de la Universitat de Rennes 2), intentar que el català fos l'única llengua vehicular a classe implicaria bloquejar-la. L'alumnat necessita resoldre les qüestions pràctiques (formació de grups, instruccions de les activitats, etc.) en la seva llengua primera, malgrat que després l'activitat s'hagi de resoldre en català. A més, aquest tipus d'alumnat sol prioritzar les tasques d'expressió escrita, de manera que les competències escrites solen ser, en aquest alumnat, més elevades que les habilitats orals.

De fet, si tenir en compte que, en el cas de França —o, si més no, en el cas de l'alumnat de Rennes—, l'ensenyament de l'escola i l'institut

s'orienta fonamentalment a l'escrit —es permet molt poca participació oral de l'alumnat a classe—, el treball de les habilitats orals es fa, en alguns casos, molt difícil. No es pot deixar lloc a l'espontaneïtat (ja que l'alumnat tendeix a intervenir molt poc en les preguntes obertes), i els patrons de comunicació a classe solen ser professor-alumne-professor (en el cas que el professor interpel·li l'alumne directament), amb un predomini clar del discurs del professor.

Per treballar les competències orals, doncs, cal buscar activitats guiades i que permetin un bon control lingüístic. Un exemple d'aquest tipus de tasca el trobem en el treball sobre la poesia d'Iban L. Llop: es va proposar que recitessin poesia (cosa que, entre altres, implica un treball intens de fonètica, tant pel que fa a l'articulació dels sons com a l'entonació), o que creessin diàlegs, textos o petites peces teatrals a partir dels poemes, que després van representar en públic.

Així, malgrat que en general es duu a terme un aprenentatge «molt acadèmic» de la llengua, s'intenta aprofitar qualsevol material i activitat relacionats amb l'ús de la llengua per treballar totes les competències lingüístiques possibles.

2.4 Gestió de l'ensenyament

Un dels pilars fonamentals de l'ensenyament del català com a llengua estrangera en un lectorat és saber convertir qualsevol producció oral o escrita en català en un material didàctic. Els capítols de les sèries de televisió, les cançons, els discursos, les notícies de futbol...; tot pot servir, si es treballa adequadament, per aprendre llengua. I aquesta és una de les claus que permet que l'alumnat trobi motivacions per estudiar.

De fet, per treballar qualsevol aspecte de la llengua, la lectora de català de Rennes parteix d'una activitat que motivi els estudiants, com pot ser una cançó, un vídeo, una pel·lícula o una lectura que despertin la curiositat dels alumnes.

Així, aquest any, la primera activitat que va dur a terme l'alumnat de primer de català va ser escoltar un seguit de cançons corresponents a les finalistes del premi Cerverí (que s'atorga per votació popular). No les havien d'entendre (només se'ls explicava, a grans trets, de què tractava la cançó): l'objectiu era que els estudiants sentissin textos orals en català i poguessin adquirir interès per aprendre la llengua.

Més endavant, també amb els estudiants de primer, es va dedicar tota una sessió a llegir llibres infantils (petites històries extretes de col·leccions de llibres infantils o bé de contes infantils), que l'alumnat podia llegir ràpidament i sense gaires dificultats.

Altres estratègies de motivació poden ser els jocs: així, algunes sessions s'acaben amb jocs, com pot ser el del penjat (que serveix per treballar el

vocabulari après a classe), el joc de les parelles, el bingo, concursos, escriure's missatges o jocs de rol.

Tot i això, no s'han d'oblidar els exercicis més convencionals, és a dir, els que es basen en la competència *gramatical*, en la comprensió i expressió orals i escrita, etc. De tant en tant, doncs, se'ls demanen tasques de producció escrita (que a més de millorar la competència dels alumnes poden servir com a avaluació) o bé petites exposicions orals sobre qualsevol tema.

En resum, les classes de català de Rennes es basen en un aprenentatge acadèmic però transversal de la llengua. Es parteix de dues premisses: la primera és que qualsevol contingut és *bo* per esdevenir material didàctic, i la segona, que els interessos i motivacions de l'alumnat varien amb el temps. Per aquest motiu no s'empra cap llibre concret i, a partir del programa bàsic que ofereix l'Institut Ramon Llull, la lectora crea, cada any, la seva programació.

2.5 El projecte de poesia al voltant d'Iban Leon Llop

Com ja hem comentat, a més de les classes, durant aquest curs s'ha dut a terme un projecte de poesia al voltant de la poesia d'Iban Leon Llop (concretament, l'obra *Batalles de Sardenya*). Es va abordar des de quatre assignatures: LANSAD de català, LANSAD d'espanyol, LÉA espanyol (espanyol per a estudiants de traducció) i traducció espanyol-francès. És a dir, es van donar a conèixer diversos poemes catalans a alumnat d'espanyol i de traducció, de manera que l'activitat de difusió d'elements culturals catalans s'estengués al màxim possible.

Des de la classe de català, aquest projecte es va treballar als quatre nivells (els tres cursos de grau i el curs de màster), però es va enfocar des de tres perspectives diferents. Tot i que es va presentar l'autor i l'obra a tots els grups, es van aprofitar els poemes per fer un treball diferent amb cadascun, adaptat a les necessitats didàctiques i d'aprenentatge de cada grup.

Així, els de primer van treballar simplement dos poemes i van fer textos narratius i un vídeo a partir d'un dels poemes. Els de segon, van treballar tres poemes i els van recitar, acompanyats d'un espectacle d'ombres. I els de tercer i de màster, que van treballar tot el llibre, es van dedicar a traduir poemes del català al francès (i, en un cas, a la inversa), de manera que el treball de llengua va ser més profund.

Un cop fet això, el poeta va visitar els diferents grups i van dur a terme un taller de creació d'haikus, que ha tingut continuïtat a través d'un grup de Facebook.

Tot plegat va servir per aprendre vocabulari, treballar aspectes de la literatura catalana i, a més, treballar qüestions geogràfiques i de dialectologia (el poeta és valencià, tot i que viu a Sardenya). En definitiva, es tracta

d'una mostra del treball transversal que es duu a terme, dia a dia, en el procés d'ensenyament-aprenentatge de català de la Universitat de Rennes.

3 INTERVENCIÓ DIDÀCTICA

La segona part de les pràctiques, que es va desenvolupar entre finals de febrer i principis de març de 2012, va consistir en la planificació i posada en pràctica d'una petita unitat didàctica per a cadascun dels cursos de grau: una per a LANSAD 1 (del nivell A2 del MECR), una altra per a LANSAD 2 (corresponent a un nivell A2-B1) i una per a LANSAD 3 (que s'emmarcaria en el nivell B1 del MECR). Tot plegat es va dur a terme a partir de la idea bàsica de l'ensenyament transversal del català (és a dir, a partir de la consideració de qualsevol material com a vàlid per al treball de llengua, si es tracta adequadament des del punt de vista didàctic).

Així, per exemple, en la unitat adreçada al primer grup es va treballar vocabulari relacionat amb l'urbanisme i les descripcions de lloc a partir d'imatges i un vídeo de TV3 sobre la ciutat de Tarragona.

Pel que fa al segon grup, que havia d'incorporar més qüestions de cultura, es va plantejar una unitat que integrés un treball cultural i un treball lingüístic. Així, es va preparar una seqüència didàctica sobre els castells, però en què l'objectiu no era fer èmfasi en el fet cultural dels castells, sinó la notícia com a text. Per tant, si bé d'entrada es va treballar el lèxic castellà, la unitat es va focalitzar en una notícia televisiva (d'un informatiu infantil, relativament *fàcil* d'entendre per a una persona no catalanoparlant) i l'objectiu final era que l'alumnat pogués recrear un telenotícies amb notícies de caràcter cultural.

I finalment, pel que fa al tercer grup, en què es tracten més qüestions de literatura, es va treballar al voltant d'un conte de Calders, que va servir per construir petits textos narratius i, alhora, fer un petit debat sobre la universalitat de l'humor per fomentar l'expressió oral.

En definitiva, es van intentar promoure totes les competències lingüístiques des de la presentació general d'elements relacionats amb la cultura catalana. Es volia apropar la realitat catalana a l'alumnat, cosa que, al cap i a la fi, és un dels objectius fonamentals de la figura del lector de català.

4 CONCLUSIONS

L'experiència d'haver fet pràctiques en un lectorat m'ha fet adonar, d'una banda, de què suposa ser lector de català, i de l'altra, d'un element important a l'hora de plantejar qualsevol activitat com és que, en cada cultura, les modalitats d'aprenentatge i d'educació són diferents.

Aquest darrer fet condiciona globalment les classes de llengua a l'estranger i fa que, tot sovint, les estratègies didàctiques apreses en el con-

text català no siguin aplicables al context de l'aula. I és que l'alumnat no respon de la mateixa manera. Per exemple, en el cas de França (o, almenys de Rennes) sovint s'obtenen més bons resultats en les activitats de competència escrita que no pas en les de competència oral, i els alumnes tendeixen a treure més profit d'exercicis basats en intervencions llargues del professor que no pas d'exercicis en què ells han d'intervenir més. Això no vol dir, però, que no puguin adquirir competència oral, sinó que simplement cal modificar les estratègies per aconseguir-ho.

És a dir, una de les idees clau d'aquesta experiència pràctica és que, en l'ensenyament del català com a llengua estrangera, cal saber adaptar les activitats previstes a cada context educatiu: no tot el que funcionaria en una classe de català com a llengua d'acollida és vàlid per a l'ensenyament en un lectorat. És per aquest motiu que, davant d'un lectorat, un professor de llengua ha de tenir ben clar on es troba i ha de procurar conèixer el context d'ensenyament-aprenentatge (no només els alumnes, sinó tot allò que es relacioni amb la cultura en què s'immersedrà per ensenyar la llengua).

De fet, ni tan sols podem afirmar que el que és vàlid per a l'educació en un lectorat determinat (com pot ser el de Rennes) sigui bo per a qualsevol altre context. A més de la tradició educativa, cal tenir en compte aspectes socioculturals i ideològics que poden marcar la predisposició de l'alumnat per aprendre la llengua. Això, per exemple, és ben present a França: durant l'educació primària i secundària es fa molt poca atenció a la diversitat lingüística, de manera que, en alguns casos, l'alumnat no veu la necessitat d'aprendre gaires llengües. Els prejudicis lingüístics, doncs, condicionen l'aprenentatge d'una llengua nova. I això obliga el professorat a preveure, abans d'entrar directament en qüestions de competència lingüística i coneixements culturals, algun tipus de treball relacionat amb els prejudicis lingüístics.

Un altre element clau per a l'èxit del lectorat és el treball cultural. L'ensenyament del català en una universitat de fora del domini lingüístic no es pot limitar a dotar l'alumnat de competències lingüístiques: cal fomentar la competència intercultural des del primer dia. És important mostrar com és la societat dels parlants de la llengua que s'ensenyava, i, si pot ser, trobar mostres culturals reals que ajudin l'alumnat a comprendre la realitat que envolta la llengua que aprenen (és a dir, és important treballar amb documents sonors i textos reals, perquè poden oferir una imatge més completa de la societat catalana). De fet, és així com es pot aconseguir que l'interès de l'alumnat vagi més enllà de l'aula i, en definitiva, l'aprenentatge de la llengua sigui més ràpid i eficaç.

D'altra banda, recursos com crear blogs i grups de participació en xarxes socials, o, simplement, donar materials en línia perquè puguin aprendre

pot fer que els estudiants esdevinguin més autònoms a l'hora d'adquirir competències lingüístiques en català.

Per exemple, tot i les precàries condicions materials de les aules, a la Universitat de Rennes 2 l'alumnat de català disposa d'un blog amb enllaços a materials d'aprenentatge, vídeos i reflexions sobre aspectes culturals catalans. Amb aquest mateix objectiu (utilitzar el català fora de l'aula pròpiament dita), després del taller de poesia que va dur a terme Iban L. Llop, el poeta va crear un grup del Facebook a través del qual els alumnes li poden fer arribar petites creacions poètiques (principalment, haikus, que és el que es va treballar a classe). A través d'aquest grup, el poeta suggereix idees als alumnes per millorar els poemes que creen. Així s'aconsegueix que l'alumnat s'interessi en l'aprenentatge del català i, a poc a poc i gairebé inconscientment, millori el domini de la llengua.

En definitiva, ensenyar català a l'estranger és una tasca que va molt més enllà de la simple classe de llengua: suposa haver de prendre consciència de tots els elements que conformen la nostra societat i trobar la manera d'introduir-los a un alumnat que no en sap res o gairebé res i que, a més, viu allunyat del context català. Amb tot, si el procés es duu a terme adequadament, es pot fer un treball molt profitós i pot servir per fer que persones d'arreu del món s'interessin per la nostra llengua i la nostra cultura.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- INSTITUT RAMON LLULL. *Curs de llengua catalana. Nivell bàsic* [recurs electrònic].
(Consulta: 7-2-2012)
- INSTITUT RAMON LLULL. *Curs de llengua catalana. Nivell elemental* [recurs electrònic].
(Consulta: 10-3-2012)